

פ ר ק ר א ש ו ן

סנהדרין פרק יא

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: שְׁנֵאמַר וְעַמְךָ כָּלֵם צְדִיקִים
לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר:

ת"א: (א) ישעיה ס כא.

ביאורים

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

יש לבאר הטעם שמשנה זו דוקא נקבעה כהקדמה לאמירת פרקי אבות:

בנוגע לתוכן פרקי אבות ואמירתם מצינו שני קצוות.

בתוכנם — מצד אחד, תוכן המסכת הוא „מוסרים ומדות“ שאינם „ממצוות התורה“¹, והצורך להזהר בעניינים אלו נובע מחומריות ושלילות האדם העלולה להביא למדות רעות; ומאידך — תוכן המסכת הוא מילי דחסידותא.

באמירתם — אחד הטעמים לאמירת פרקי אבות בין פסח לעצרת הוא משום שאז מתעוררים „התאוות הגופניות“, ומסכת אבות מעוררת את האדם „לרדוף אחר כל מדה טובה“²; ומאידך — גם מי שאינו שייך כלל ל„תאוות גופניות“ לומד פרקי אבות בזמן זה.

במשנתנו נרמז ההסבר לשני קצוות אלו.

ובהקדים:

„עולם הבא“ הוא עולם התחי³, נשמות בגופים, ואילו גן עדן הוא עולם הנשמות. וזהו⁴ „כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא“ דייקא: השכר בעולם הבא הוא בשוה בכל ישראל, כי שכר זה הוא על קיום המצוות הנעשים עם ועל ידי הגוף דוקא (שלכן מקבלת הנשמה שכר זה בהיותה יחד עם הגוף), ועיקר קיום המצוות הוא ענין של עשי, דבר שהוא בידו של כל אדם. וכל יהודי אמנם מקיים מצוות בפועל, ועד שאפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרמון⁵.

השכר בגן עדן, מאידך, אינו בשוה בכל ישראל (ועד שישנם כאלו שאינם זוכים לה כלל). כי שכר זה הוא (בעיקר) על לימוד התורה⁶, הקשורה בעיקר עם הנשמה (עם כח השכל שלה), ובהשגת התורה הרי קיימים הבדלים גדולים בין אדם לחבירו. אך לכאורה יש להקשות על זה: כיצד אפשר לומר שגן עדן הוא שכר על אופן עבודה נעלית (השגת התורה) שאינה יכולה להיות בשוה בכל ישראל, ועולם הבא

(1) רע"ב ריש המסכת. (2) מד"ש בהקדמה. (3) רע"ב. וראה לקמן עמ' 477. (4) ראה ת"א יתרו עג, ב. ד"ה כי ישאלך עטר"ת וה"ש"ת פ"א. ובארוכה — לקמן שם. (5) תגיגה בסופה. (6) להעיר אשר בג"ע ישנו לימוד התורה (תניא פמ"א (נת, סע"א) מגמרא וזהו) ואין שם קיום מצוות.

ביאורים

הוא שכר על עבודה „פשוטה“ יותר (קיום המצוות), שלכן ישנה אצל כל אחד ואחד — והרי עיקר תשלום השכר הוא בזמן (שאחרי) תחיית המתים, שמזה מובן ששכר זה נעלה מהשכר דגן עדן?
ויש לומר:

הטעם החיצוני לכך שכל ישראל משתווים בענין העשי' הוא להיותה נמוכה מכל הכחות, כי אינה דורשת לא רגש הלב ולא הבנה והשגה שבמוח. אבל הטעם הפנימי שבזה הוא מצד מעלת העשי': על ידי מעשה המצוות דוקא, המלוכשים בדברים גשמיים, נשלמת הכוונה העליונה של „דירה בתחתונים“. ומאחר שכל ישראל הם „נצר מטעי“ ו„מעשה ידי“ של הקב"ה, לכן „מרגיש“ כל אחד מישראל בכוונה זו והוא מבצעה בפועל. ב„גילויים“ אמנם מחולקים הם איש מרעהו (ועד שיתכן שיש אדם שאינו „כלי“ להם); אבל בשייכות לכוונת העצמות, ה„נרגש“ בעצמיותו של האדם — כל ישראל שוים.

ומטעם זה יהי' תשלום השכר בעולם הבא לנשמות בגופים דוקא, כי הכוונה של „דירה בתחתונים“ באה לידי ביטוי גם בזה שבחירת הקב"ה בישראל היא לא רק בנשמתם, אלא גם בגופם; ומשום זה, כשתושלם העבודה דבירור וזיכוך העולם והעולם ייעשה ל„דירה“ לו יתברך, יהי' בגילוי גם בישראל איך שבחירת הקב"ה בהם הוא (גם) בגופם, שלכן יהי' החיים נצחיים דלעולם הבא (גם) בגוף.

לאור האמור מובן הטעם להקדמת משנתנו לפרקי אבות:

בכדי לבאר איך שהקיום והלימוד דמסכת אבות (המביא לידי בירור וזיכוך חומריות הגוף) נוגע לכל אחד מישראל, מקדימים שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (היינו עולם התחי', נשמות בגופים), משום ש(גם) גוף הישראלי הוא „מעשה ידי“ הקב"ה, ואדרבה: דוקא ב„מעשה ידי“ שייך „להתפאר“, כי „סוף מעשה“ דוקא הוא „במחשבה תחלה“.

ולכן אין שום אדם רשאי להבטל מקיום מילי דאבות, ובשתי הקצוות:

אין לך גוף שאינו יכול להתברר, כי מאחר שגופו של כל אחד מישראל הוא „מעשה ידיו של הקב"ה“ אינו שייך שלא יתברר. ולא עוד, אלא שלהיותו מעשה ידיו של הקב"ה הנה לא ידח ממנו נדח, ובודאי סופו להתברר.

מאידך: אין לך אדם מישראל שאין עבודה זו „לפי ערכו“. ואדרבה: אמיתית ענין מילי דחסידותא הוא בהעבודה דבירור וזיכוך הגוף, כי דוקא ב„מעשה ידי“ שייך „להתפאר“⁸.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

בטעם הקדמת משנה זו לפרקי אבות יש לומר:

א. מכיון שההוראות דמסכת אבות הן מילי דחסידותא, יש מקום לטעות ולחשוב

(7) חוץ מאלו שאין להם חלק לעולם הבא, שגופם כלה (ראה לקמן עמ' 486. לקו"ש ח"ח עמ' 409). ואכ"מ.

(8) לקו"ש ח"ז עמ' 343.

ביאורים

שהוראות אלו אינן שייכות לכל אחד ואחד מישראל. לכן מקדימים משנתנו, המדברת אודות מעלת כל ישראל" (שלכולם יש חלק לעולם הבא), לרמז שכל אחד ואחד מישראל יכול (ומחוייב) לקיים מילי דאבות⁹.

ב. עולם הבא הוא שכר על העבודה של קיום המצוות (ראה לעיל). ומאחר שבמכילתין מבואר בעיקר מעלת התורה, לכן נקבעה משנתנו כהקדמה לה, לרמז ש"לא המדרש עיקר אלא המעשה"¹⁰.

העילוי של מעשה המצוות על לימוד התורה מרומז גם בתיבות "כל ישראל": "ישראל" הוא ראשי תיבות יש ששים רבוא אותיות לתורה¹¹, ו"כל ישראל" מרבה דבר הבא על ידי תורה — "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹². ובהקדמת תיבת "כל" לתיבת "ישראל" נרמז היתרון של מעשה המצוות על לימוד התורה (או: שהלימוד צריך להיות מלכתחלה על מנת לעשות)¹³.

ג. אמירת פרקי אבות היא הכנה לקבלת התורה בחג השבועות; וראשית ההכנה צריכה להיות התעסקות באהבת ישראל. וכפירוש הבעל שם טוב¹³ על מאמר המשנה¹⁴ "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה", שהכוונה ב"מלאכה" היא להתעסקות באהבת ישראל. ובמשנתנו נרמז זירוז ועידוד לאדם להתעסק באהבת ישראל: אדם עלול לטעון, שתכל לו לתת מזמנו לזולתו, הנמצא בשפל המדריגה, שהרי בזמן זה הוא יכול לעסוק בתורה ועבודה. על זה אומרים לו "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא": עולם הזה הוא "עולם הפוך"¹⁵, ולכן נדמה לו שהוא נעלה מזולתו, אבל עולם הבא הוא "עולם ברור", ושם יכול להתברר שההיפך הוא האמת. אמנם, כשעוסקים באהבת ישראל ומצליחים בזה, יש לזכור תמיד שאין זה ענין של "כחי ועוצם ידי", אלא זהו בכחו של משה, שהי' אוהב ישראל¹⁶, ומסרה ליהושע¹⁶ ויהושע לזקנים וכו' עד לרבותינו שבכל דור ודור, "אתפשטותא דמשה"¹⁷ שבכל דור ודור¹⁸.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

יש לבאר טעם הקדמת משנה זו לאמירת פרקי אבות, וכן הקשר של משנה זו להתחלת וסיום פרק ראשון — "על שלשה דברים העולם עומד", "העולם קיים": רז"ל אמרו¹⁹ שישראל ותורה קדמו לעולם, וישראל קדמו אף לתורה — "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר". לכן, לפני אמירת פרקי אבות, שהיא הכנה והקדמה לקבלת התורה²⁰, שהיא נצחית, לומדים על נצחיותו של עם ישראל: לכל יהודי יש חלק בעולם הבא, היינו עולם התחי²¹, שהוא שכר נצחי, וזאת להיותו "נצר מטעי" ו"מעשה ידי" של הקב"ה²². ועבודת ישראל בתורה עבודה וגמילות חסדים

(9) לקו"ש ח"י"ז עמ' 343. (10) לקמן פ"א מ"ז. (11) מג"ע אופן קפו. (12) קידושין מ, ב. (13) משיחת ש"פ אחו"ק תשלי"א — על פי רשימת השומעים בלבד. (13*) ראה להלן עמ' 400. (14) לקמן פ"ב מ"ב. (15) פסחים נ, א. (16) מנחות סה, א. (16*) שאף הוא אוהב ישראל הי' (עירובין כב, ב). (17) תקו"ז תי" סט. (18) לקו"ש ח"א עמ' 262. (19) ב"ר פ"א, ד. (20) מד"ש. (21) רע"ב. (22) ראה שער מארז"ל